

ТМ	Г. XXXVI	Бр. 4	Стр. 1701-1717	Ниш	октобар - децембар	2012.
----	----------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 323.28:323.15(497.11-13)

Прегледни рад

Примљено: 15.6.2012.

Ревидирана верзија: 30.10.2012.

Обрад Стевановић

Саша Мијалковић

Дане Субошић

Драган Млађан

Криминалистичко-полицијска академија

Београд

**ПРЕВЕНЦИЈА ЕТНИЧКИ МОТИВИСАНОГ
ТЕРОРИЗМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ: СТУДИЈА СЛУЧАЈА
„БУЈАНОВАЦ, ПРЕШЕВО И МЕДВЕЂА“***

Апстракт

Поучена властитим негативним искуствима у схватању тероризма као искључиво унутрашњег безбедносног проблема и његовог решавања превасходно репресивним полицијско-војним и обавештајним методама, Република Србија је на прагу XXI века суштински је променила своју противтерористичку стратегију. За разлику од тако схваћеног албанског тероризма на Косову и Метохији и стратегије примењене у његовом неуспешном сузбијању, нова противтерористичка стратегија успешно је примењена у сузбијању исте врсте етнички мотивисаног тероризма у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа. Упркос томе што није искључивала ни репресивне полицијско-војне мере као крајње средство, нова стратегија је суштински подразумевала преношење тежишта на превентивне (безбедносне, организационе, дипломатско-политичке, социјално-економске и информативне) мере које су, пре свега, подразумевале: решавање свих проблема, тежишно, мирним путем и преговорима; укључивање у решавање проблема представника свих реле-

obrad.stevanovic@kpa.edu.rs

* Овај рад је резултат реализовања научноистраживачког пројекта под називом *Развој институционалних капацитета, стандарда и процедура за супротстављање организованој криминалу и тероризму у условима међународних интеграција*. Пројекат финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (бр. 179045), а реализује Криминалистичко-полицијска академија у Београду (2011–2014). Руководилац пројекта је проф. др Саша Мијалковић.

Рад је резултат истраживања у оквиру научноистраживачког пројекта под називом *Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (бр. III 47023), а реализује Филозофски факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (2011–2014). Руководилац пројекта је проф. др Драги Маликовић.

вантних државних органа, органа локалне управе, невладиних организација, етничких заједница, па и представника терористичких група; као и осуду насиља, учешће у преговорима и подршку решавању проблема од стране кључних субјеката међународне заједнице (ЕУ, ОЕБС, САД, НАТО), уз повољне демографске ефекте. Иако заснована, пре свега, на искуству, та (још увек неформална али у пракси проверена) стратегија РС у складу је са Глобалном стратегијом Уједињених нација против тероризма (која је донета накнадно, тек 2006. године) и као таква може послужити као пример добре праксе у супротстављању сличним врстама тероризма у свету.

Кључне речи: тероризам; превенција; Република Србија; Бујановац, Прешево и Медвеђа; национална и међународна безбедност

ETHNICALLY MOTIVATED TERRORISM PREVENTION IN SERBIA: A CASE STUDY "BUJANOVAC, PRESEVO AND MEDVEDJA"

Abstract

Based on their own negative experiences in the understanding of terrorism as an exclusively internal security problem and its solution are primarily repressive police and military and intelligence methods, Serbia is on the threshold of XXI century fundamentally changed its anti-terrorist strategy. Unlike so understood Albanian terrorism in Kosovo and Metohija and the strategies applied in his unsuccessful suppression, new anti-terrorist strategy was implemented successfully in combating against same species of ethnically motivated terrorism in the municipalities of Presevo, Bujanovac and Medvedja. Despite not even exclude the repressive police and military action as a last resort, a new strategy is essentially meant the transfer of emphasis on preventive (safety, organizational, diplomatic-political, socio-economic and informational) measures that, among other things, implied: solve all problems, principally, by peaceful means and negotiations, including the troubleshooting of representatives of all relevant government bodies, local government, NGOs, ethnic communities, including representatives of terrorist groups, as well as the condemnation of violence, participation in negotiations and support for solving problems of by key members of international community (EU, OSCE, USA, NATO), with favorable demographic effects. Although based primarily on experience, that (still informal, but in practice verified) RS strategy is in line with the UN Global Strategy against terrorism (which was subsequently made, 2006.) and as such can serve as an example of good practice in confronting similar kinds of terrorism in the world.

Key Words: Terrorism, Prevention, Republic of Serbia, Bujanovac, Presevo and Medvedja, National and International Security

УВОД

Проблем тероризма на сопственој територији Република Србија (РС) је дуго сматрала проблемом *државне безбедности*. Стога је настојала да га реши превасходно политичким, војним, полицијским и обавештајним средствима и снагама (Мијалковић, 2009, стр. 186–189, 241–245). Међутим, такав одговор тероризму показао се неефективним и неефикасним, што је резултирало општепознатим последицама: ескалацијом тероризма на Косову и Метохији (КиМ) 1998. и 1999. године, агресијом НАТО на СРЈ 1999. године, повлачењем државних органа са КиМ, масовним миграцијама грађана на територију централне Србије и у суседне државе, „преливањем тероризма“ са подручја КиМ на подручје општина Бујановац, Прешево и Медвеђа током 2000. и 2001. године, самопрокламовањем „независне Републике Косово“ 2008. године и признавањем тако прокламоване независности од значајних чинилаца међународне заједнице.

Поучена тим искуством и суочена са ескалацијом тероризма на подручју општина Бујановац, Прешево и Медвеђа, РС је почетком 2001. године променила традиционални (реактивно-репресивни) приступ супротстављања тероризму. Нови (превентивно-проактивни) приступ суштински је укључивао четири кључне промене. Прва промена подразумевала је преношење тежишта у супротстављању тероризму са реактивно-репресивних на проактивно-превентивне противтерористичке активности. При томе, под појмом превенција криминала, укључујући и превенцију тероризма, подразумева се скуп активности државних органа и других субјеката друштва које се предузимају у складу са важећим правним нормама пре извршења кривичног дела, ради отклањања фактора криминалног понашања у социјалном окружењу или смањивања интензитета њиховог утицаја на мотивацију потенцијалних учинилаца кривичних дела (Вуковић, 2010, стр. 2). Конкретније, за разлику од репресивног деловања којим се реагује на последице терористичких напада, превентивним деловањем се утиче на уклањање узрока тероризма.

Другу промену карактерише схватање тероризма, не само као безбедносног и правног, већ и као политичког, економског и социјалног проблема, због чега се он не решава примарно и искључиво полицијско-војним, већ и дипломатским, политичким, економским, социјалним, научно-образовним, информативним и безбедносним средствима. Схватање тероризма не само као унутрашњег, већ и као међународног проблема, трећа је карактеристика промене противтерористичке стратегије. Она је омогућила да се проблеми тероризма решавају и дипломатским средствима. Четврта промена подразумева да се проблем терористичког насиља решава кроз дијалог, међусобно уважавање и толеранцију са припадницима свих етничких и других заједница, посебно мањинских, који се сматрају равноправ-

ним партнерима у решавању проблема. Ова промена је укључивала дијалог и успостављање мера поверења са представницима терористичких организација.

Тако дефинисаним приступом, војно-полицијске снаге замениле су улогу примарног противтерористичког субјекта улогом ултимативне моћи (крајњег средства). Ефекти новог приступа су очигледни и огледају се у успешном заустављању ескалације албанског тероризма и у успостављању одржаног мира и безбедности, који је присутан у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа од 2001. године.

ЕТНОСЕПАРАТИСТИЧКИ МОТИВИСАНО НАСИЉЕ И АЛБАНСКИ ТЕРОРИЗАМ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

У савременој домаћој и иностраној стручној и научној литератури тероризам се често одређује као један од најзначајних и најделикатнијих облика насиља против невиних људи ради постизања политичког циља (Вајт, 2004, стр. 9–13). Због честог оспоравања потпуности таквих и сличних дефиниција, значајан број аутора склон је одређивању појма тероризма утврђивањем његових конститутивних обележја. Поред насиља и политичког циља, у та обележја најчешће се убрајају и: неморалност, противправност, усмереност против државе, застрашивање, пропаганда делом, систематичност, сложеност и организованост (Димитријевић, 1982, стр. 122–149; Schmidt, Jongman & Stohl, 1988, стр. 5–6).

Постојање оружаног и других врста насиља наоружаних албанских група и појединаца (екстремста)¹ на КиМ крајем XX и почетком XXI века, посебно током 1998. и 1999. године, такође је неспорна историјска чињеница. Релевантна научна истраживања потврдила су преовлађујућа унутрашње правна и политичка становишта у РС, према којима је то насиље имало и сва остала (неопходна и довољна) терористичка обележја, због чега се може квалификовати тероризмом и поред оспоравајућих ставова појединих теоретичара политичког насиља и важних чинилаца из међународне заједнице (Стевановић, 2008, стр. 2, 399).

Према Оксфордском речнику, насиље се дефинише као „противправна употреба физичке силе или претње да ће се сила употребити“ (*Oxford dictionary*, 1979). Мотиви и циљеви примене насиља као незаконите силе могу бити веома различити. Циљеви тероризма као посебно сложеног облика насиља увек су политички и против

¹ Екстремизам (од латинске речи *extremus* – крајњи): У општем смислу означава претераност, непопустљивост, непомирљивост у држању, неком гледишту и слично (Вујаклија, 1975, стр. 278).

државе усмерени, док су његови најчешћи мотиви и/или идеолошке основе: анархизам, комунизам (стаљинизам, маоизам), национализам (фашизам, расизам, етно-национализам, етно-сепаратизам) и религија - верски фундаментализам (Schmidt et al., 1988, стр. 39–57).

У литератури није спорна тврдња да је насиље албанских екстремиста на КиМ претежно етнички (етно-националистички) и сепаратистички мотивисано. Оно је само један од бројних доказа да етно-сепаратизам и етносепаратистички покрети имају наглашено значајну улогу у историји модерног тероризма (Wilkinson, 2002, стр. 68). Према релевантној статистици за 1996. годину, најмање 37% аката међународног тероризма извршиле су етносепаратистичке групе (Hoffman & Claridge, 1998, p. 136), док се етнички сепаратизам, још увек, препознаје као најчешћи мотив терористичких напада у унутардржавним сукобима (Wilkinson, 2002, стр. 68).

Идеолошке основе албанског етнонационализма и етносепаратизма на Балканском полуострву везују се за буђење националне свести Албанаца у периоду Велике источне кризе (1875–1878). Крајем тог историјски значајног периода, непосредно пре Берлинског конгреса, у Призрену је (10.7.1878. године) основана албанска политичка организација под називом: „Лига (Савез) за одбрану права албанског народа“, познатија као „Албанска или Прва призренска лига“. Њен основни циљ, којим су манипулисале и велике силе, био је уједињење свих Албанаца у један велики албански вилајет (Храбак, 1978, стр. 235–289; Димевски, 1975, стр. 101–123).

На тако дефинисаној великоалбанској националној идеји Лиге, настали су, поред осталог, и бројни етносепаратистички покрети и организације у Србији, Грчкој, Македонији и Црној Гори, који су деловали кроз терористичке активности. Следбеник те идеје током Балканских ратова, Првог светског рата и у периоду између два светска рата био је качачки покрет. Током и после Другог светског рата исту идеју следили су познати албански балистички покрет и „Друга призренска лига“, коју је основала немачка обавештајна служба уз учешће бројних албанских колаборациониста у Призрену од 16. до 19.9.1943. године (Борозан, 1995, стр. 368–369). На Бујанској конференцији, која је одржана од 31.12.1943. до 2.1.1944. године у селу Бујан у северној Албанији, Обласни комитет КПЈ за Космет, донео је одлуку о прикључењу КиМ Албанији. Следбеник великоалбанске националне и идеје после Другог светског рата, била је и „Трећа Призренска лига“ формирана у Њујорку 1962. године (Борозан, 1995, стр. 368–369).

На демонстрацијама албанских националиста и етносепаратиста у већим градовима на КиМ, које су посебно биле масовне и насилне 1968, 1981–1983. и 1988–1990. године, уз ношење албанских и паљење југословенских застава, демонстранти су истицали и узвики-

вали и парољу „Републике Косово“ (Синани, 1986, стр. 170). Почетком 1990. године на КиМ се појавило више албанских једнонационалних политичких странака и удружења којима је „Косово Република“ био основни циљ деловања. Платформа за решење албанског националног питања, коју је усвојила Албанска академија наука у Тирани, 20. октобра 1998. године, један је од посебно значајнијих званичних писаних докумената о циљевима и начину реализације великоалбанске националне идеје (Platforme per zgjidhien e ceshtjes kombetare shqiptare, 1998, стр. 43).

У периоду од 1992. до 1997. године на Космету је формирана, након чега организационо јача паравојна терористичка организација екстремних Албанаца под називом „Ослободилачка Војска Косова“ – „ОВК“, а нешто касније и друга слична организација под називом „Оружане формације Републике Косова“ – „ФАРК“ (Стевановић, 2008, стр. 30). Као конкретизација великоалбанске националне идеје, основна преокупација тих организација и њихових претходница, од настанка Албаније (1912) до данашњих дана, била је и остала идеја о отцепљењу КиМ од РС и његово сједињење са Албанијом (Стевановић, 2008, стр. 26, 159). У свом деловању за остварење те идеје све наведене организације су промовисале и/или користиле оружаном насиље са свим обележјима тероризма, што се посебно односи на деловање ОВК и ФАРК од 1998. до 2000. године.

Супротстављање РС насиљу ОВК и ФАРК током 1998. и почетком 1999. године, претежно репресивним војно-полицијским средствима, окарактерисано је од најзначајнијих чинилаца међународне заједнице као прекомерна употреба силе против цивила. Као драстичан пример за ту квалификацију узета је противтерористичка полицијска операција изведена у Рачку код Урошевца 15.1.1999. године. Истовремено, манипулисање последицама те операције употребљено је и као повод за агресију НАТО на СРЈ, који су, са несагледиво тешким последицама у људским животима, материјалним разарањима и деградацији животне средине, трајали од 24.3. до 9.6.1999. године.

ЕСКАЛАЦИЈА ТЕРОРИЗМА НА ПОДРУЧЈУ ОПШТИНА БУЈАНОВАЦ, ПРЕШЕВО И МЕДВЕЂА

Војно-техничким споразумом (ВТС) који је закључен 9.6.1999. године у Куманову између влада СРЈ и РС, с једне стране и међународних снага безбедности УН–КФОР, с друге стране, и доношењем Резолуције СБ УН број 1244 од 10.6.1999. године, обустављена је агресија НАТО на СРЈ, војно-полицијске снаге РС и СРЈ повучене су са КиМ, а у Покрајину се распоређују снаге КФОР-а. Споразумом је успостављена Копнена зона безбедности (КЗБ), као простор раздва-

јања Војске Југославије (ВЈ) и КФОР на КиМ. Реч је о зони на подручју централног дела РС и дела Црне Горе, која се протеже у ширини од 5 km дуж административне линије АП КиМ, у укупној дужини од 472 km. Од тога, 402 km копнене зоне прелазе територијом РС, укључујући и 141 km у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа, које се налазе на југу централног дела РС, непосредно уз административну границу са АП КиМ. Те општине се простиру на површини од 1.249 km², што чини 1,41% укупне површине РС. Према попису из 2002. године у тим општинама живело је 88.966 становника, међу којима је већину (64%) чинило албанско становништво (Извештај о раду за период од 16. децембра 2000. до 31. октобра 2003. године, 2003). У Бујановцу и Прешеву, Албанци су заступљени са 54%, односно 89% (респективно) у локалној популацији (етничка мањина у РС и етничка већина у тим општинама), док су у Медвеђи, Албанци (26%) етничка мањина и на локалном подручју (Информација о стању безбедности на подручју општина Бујановац, Прешево и Медвеђа, са предлогом мера за решење кризе, 6. фебруар 2001).²

На идеји продужења тероризма, непосредно након повлачења војних и полицијских снага СРЈ и РС са КиМ и из КЗБ, крајем 1999. и током 2000. године, у присуству и уз знање међународних безбедносних снага, дошло је до „преношења тероризма“ са територије Покрајине на југоисток централне Србије и на северозападне делове Македоније. Истовремено, на подручју општина Прешево, Бујановац и Медвеђа појављује се „изненада“ екстремна паравојна формација под називом „Ослободилачка Војска Прешева, Бујановца и Медвеђе – ОВПБМ“, а на територији Македоније, паравојне организације „Ослободилачка народна армија – ОНА“ и „Албанска национална армија – АНА“. Њихово деловање и циљеви борбе против легалних власти РС и Македоније, ни по чему се нису разликовале од деловања ОВК и ФАРК на КиМ.

Деловање ОВПБМ у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа манифестовало се кроз припреме и извођење терористичких напада, уз поступно запоседање делова КЗБ у општинама Бујановац и Прешево. Само у периоду од 21.6.1999. до 21.11.2000. године та терористичка организација на подручју наведених општина извршила је 296 терористичких напада. У њима је убијено 11 лица (пет полицајаца и шест грађана), 38 их је повређено (33 полицајца, три грађанина и два члана мисије УН), два грађанина су отета и причињена је већа материјална штета (Информација о стању безбедности на подручју општина Бујановац, Прешево и Медвеђа, са предлогом мера за решење кризе, 6. фебруар 2001).

² Наводи се датум формулисања *Информације* јер је било више таквих информација с истим насловом.

До ескалације тероризма на подручју КЗБ дошло је 21.11.2000. године, када је већа група терориста напала полицијске положаје у општини Бујановац. Тада су погинула три, а рањена су четири полицајца. Употреба тешког наоружања од стране терориста приморала је припаднике полиције на повлачење са својих положаја на спољну линију КЗБ. Терористи су тиме ставили под контролу већи број насељених места у општинама Бујановац и Прешево.

БЕЗБЕДНОСНО-ПРЕВЕНТИВНЕ МЕРЕ КОЈЕ ЈЕ ПРЕДУЗЕЛА РЕПУБЛИКА СРБИЈА И ЊИХОВИ ЕФЕКТИ

Поводом наведеног насиља, а у духу међународног права и одредби Резолуције УН број 1244 и ВТС, власти СРЈ и РС су предузеле краткорочне и дугорочне мере превенције тероризма. При томе, краткорочне мере односиле су се на консолидацију безбедносних снага и стања безбедности, а дугорочне на успостављање сталног повољног тренда стања безбедности у КЗБ. Обе врсте мера обухватале су: безбедносне, организационе, политичко-дипломатске, социјално-економске и информативне активности.

Краткорочне безбедносне активности обухватале су: 1) ојачавање безбедносних снага и уређивање њихових положаја, што је терористе у многоме одвратило од даљих напада, 2) интензивирање ангажовања безбедносних снага на спречавању и сузбијању тероризма и других облика криминала, посебно организованог и 3) формирање специјалне екипе за контролу законитости рада полиције. Организационе краткорочне активности односиле су се на формирање Координационог тела савезне Владе и Владе РС за општине Бујановац, Прешево и Медвеђу, које је формирано ради усклађивања активности полиције, Војске и других државних органа, као и за остваривање контаката са представницима КФОР-а и других међународних организација. Следствено томе, краткорочне политичко-дипломатске активности, поред наведених међународних контаката, обухватале су постизање договора српских снага безбедности и албанских терориста о мирном решавању кризе, који су потписали и представници КФОР-а. Краткорочне социјално-економске активности испољавале су се обезбеђивањем значајних финансијских средства за санацију проблема у комуналној, економско-привредној и друштвеној сфери живота грађана кризног подручја, што је допринело његовој ревитализацији. Упоредо, краткорочне информативне активности тежишно су се односиле на формирање *Прес-центра* у Бујановцу, који је организовао редовно информисање и извештавање, евидентирање и праћење свих безбедносно-интересантних догађаја и појава на подручју општина Бујановац, Прешево и Медвеђа (Координационо тело Савезне Владе и Владе Републике Србије за општине Бујано-

вац, Прешево и Медвеђу: задаци, организација, састав, средства и буџет, 2001). Све то је резултовало стварањем услова за очување постојеће етничке структуре локалне популације.

Међутим, терористи ОВПБМ нису поштовали договор о мирном решавању кризе. Било је јасно да је успостављање трајнијег мира и стабилности немогуће без: 1) пуне интеграције свих локалних етничких заједница у државни и друштвени систем Републике, 2) потпуне изолације, разоружавања и распуштања терористичких снага ОВПБМ и 3) јасне и јавне осуде тероризма од стране међународне заједнице. Основа оваквог приступа решавању проблема тероризма приметна је и у англосаксонској теорији превенције криминала. На пример, Карсон (Carson) подсећа да се место традиционалне или консезуалне заједнице у превенцији криминала тренутно преиспитује због њених могућих конотација искључивости и наводи запажање Зигмунта Баумана (Zygmunt Bauman) да се сваки смисао заједнице може постићи кроз стални процес одбране од аутсајдера и спољашњих претњи. Карсон такође подсећа да је потенцијал искључивости пројеката традиционално схваћене превенције криминала у заједници посебно опасан у данашње време. Упркос најбољим намерама, програми урбане обнове у Великој Британији и Аустралији могу подстаћи ширу и неморалнију спиралу социјалне искључивости, због које социјално маргинализовани и сиромашни, као и криминалац и лице са наводно анти-социјалним понашањем, могу бити обухваћени процесом искључивања подстакнути ксенофобијом и сталном бригом о безбедности због терористичке претње (Carson, 2007, стр. 712–713).

Свесни чињенице да решавање проблема тероризма захтева јединствен и координирани приступ свих државних и политичких чинилаца РС, сачињен је *Програм и план решавања кризе настале деловањем албанских екстремистичких група у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа* (2001). Њиме су предвиђене дугорочне мере превенције тероризма на наведеном подручју. Њихов садржај је исти као и у случају краткорочних активности, али је редослед другачији, због одсуства хитности (политичко-дипломатске, социјално-економске, безбедносне, организационе и информативне).

Дугорочне политичко-дипломатске мере обухватале су: 1) интеграцију Албанаца у државни и друштвени систем и поштовање њихових људских права у складу са европским стандардима (План интеграције Албанаца у политички, државни и друштвени систем Републике Србије, 2001), 2) дипломатске напоре РС да се обезбеди међународни притисак на терористе изражен ставом, одлуком или другим актом СБ УН и других органа међународне заједнице о томе да је њихов циљ о аутономији, специјалном статусу или о променама граница РС неприхватљив, неостварив и неоправдан и да неће имати

међународну подршку. У реализацији дугорочних дипломатских мера и у разрешавању кризе на подручју општина Прешево, Бујановац и Медвеђа била је неопходна и међународна помоћ, због чега је остварена блиска сарадња са КФОР-ом, УНМИК-ом, ЕУММ-ом и УНХЦР-ом, посматрачким мисијама и хуманитарним организацијама (Међународна заједница у решавању кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, 2001).

Економско-социјалне дугорочне мере превенције тероризма обухватале су: 1) доношење и реализовање плана економске и социјалне ревитализације и развоја региона, укључујући и збрињавање расељених лица са КиМ, уз међународну финансијску помоћ (План економског и социјалног развоја општина Бујановац, Прешево, Медвеђа и Врање, 2001) и 2) повратак расељених лица у своја обновљена домаћинства.

Безбедносне дугорочне мере обухватале су: 1) заштиту грађана, насеља и комуникација адекватним распоредом, опремљеношћу и мерама полиције, одржавање спремности за брз одговор на терористичке акције по потреби и одлуци надлежних органа, као и изналажење решења за превазилажење ограничења у интервенцији полиције и Војске у КЗБ (фазним укидањем КЗБ или сагласношћу команданта КФОР-а за улазак одговарајућих јединица полиције и Војске у КЗБ у складу са ВТС (Предлог за укидање зона безбедности утврђених Војнотехничким споразумом, 2001); 2) успостављање безбедности и мира у Лучанима и Великом Трновцу, уз верификацију међународне заједнице, преговарањем са терористима да напусте Лучане и Велики Трновац, да се расељена лица врате у те општине и да се комисијски изврши повраћај њихове имовине, као и да се деблокирају локални путеви које контролишу терористи (План успостављања безбедности и мира у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, 2001), 3) повлачење ванредно ангажованих безбедносних снага, уз повратак или останак редовне локалне полиције национално-мешовитог састава у насељима и редовних војних састава укључујући одговарајуће јединице према административној линији са КиМ и граничне јединице према Македонији; 4) имплементацију пројекта *Полиција у (локалној) заједници* (ПуЛЗ) у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа³ и 5) амнестију од кривичне одговорности и пацификавање терориста у цивиле, са потпуном слободом њиховог кретања

³ У јединице тзв. *мултиетничке полиције*, након завршеног специјалистичког курса за полицајце, примљена су 473 полицајца, од којих су 277 Албанци, 155 Срби, 4 Рома и 1 који се определио као Југословен. На дужност су ступили 28. маја 2001. године (Извештај о предузетим активностима Координационог тела на формирању мултиетничког полицијског елемента за рад у полицијским станицама Бујановац, Прешево и Медвеђа, 2003).

уколико нису извршили кривично дело насиља (Позив Албанцима на дијалог за решавање кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, 2001).

Питање пројекта ПуЛЗ захтева нешто већу пажњу, како због значаја, тако и због његове повезаности с осталим активностима, посебно с организационим дугорочним мерама превенције. Наиме, рад полиције којим се не показује интерес за сарадњу са репрезентативним представницима свих друштвених група може негативно да утиче на обезбеђивање благовремених информација о припремању терористичких напада. У том смислу, Лајонс (Lyons) указује на то да је неопходно да полиција третира припаднике заједница исламског и арапског порекла с поштовањем, штитећи њихове слободе и достојанство ревносно као осталих грађана (конкретно Американаца), ако очекује од њих да деле са полицијом информације које указују на потенцијалну опасност од тероризма (Lyons, 2002, стр. 533–538). Стварање и ослањање на ефективно партнерство са заједницом и ресурсима јавног – приватног сектора, решавање проблема и трансформација организације и културе полиције у функцији подршке стратегији ПуЛЗ, може подржати стратегију унутрашње безбедности (Dobso, 2005, стр. 1–5). Управо успешном применом концепта ПуЛЗ, државни органи, органи локалне самоуправе и друге домаће и стране владине и невладине организације нормализовале су свој рад (Извештај о предузетим активностима Координационог тела на формирању мултиетничког полицијског елемента за рад у полицијским станицама Бујановац, Прешево и Медвеђа, 2003). Иако су такве активности полиције несумњиво допринеле превенцији тероризма, треба имати у виду да ће вероватно бити неопходно да полицајци спроводе посебне програме за превенцију насиља, коме је узрок међунационална и међуверска нетолеранција. Слични програми показали су се као успешни у Немачкој (Bässmann, 2004).

Организационе дугорочне мере превенције подразумевале су потпуну нормализацију рада државних органа и органа локалне самоуправе. Поред нормализације рада, то је подразумевало и њихов развој, модернизацију и доступност грађанима.

Информативне дугорочне мере реализоване су кроз извесне медијске садржаје, којима се настојало да се придобије домаћа и светска јавност, а пре свега локално становништво, за мирно решавање кризне ситуације. Кроз информативне садржаје промовисана су људска права и слободе, политичко-дипломатска средства за решавање спорова, расељена лица позивана су да се врате у своје домове, позивани су инвеститори да улажу средства у економију југа централне Србије, осуђивани су појединачни случајеви политички мотивисаног насиља итд (План медијске подршке мирном решавању кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, 2001).

Што се тиче ефеката предузетих мера у функцији превенције тероризма, најзначајније је истаћи да су оружани сукоби престали 31.5.2001. године. Терористи су разоружани, њихове организације су распуштене, а фортификацијски објекти, предато наоружање и војна опрема уништени. Највећи број њих амнестиран је од кривичне одговорности, чиме су отклоњени узроци угрожавања уставног поретка, државног суверенитета и територијалног интегритета РС и СРЈ.

Успостављено је међусобно поверење и остварена је конструктивна сарадња снага безбедности СРЈ и РС са међународним безбедносним структурама. То је резултирало повратком домаћих снага безбедности у КЗБ и њиховим изласком на административну линију са АП КиМ, чиме је, унапређена безбедност и контрола прелажења административне линије (Ангажовање Војске Србије и Црне Горе у саставу Здружених снага безбедности при реализацији Програма за решавање кризе на југу РС, 2003 и Извештај о раду Комисије за примену Војно-техничког споразума, 14. октобар 2003).

Актуелно стање безбедности у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа је стабилно, са малом вероватноћом ескалације тероризма у обиму као 2000. године. Приметне су повремене провокације појединаца, као и њихово организовано криминално и терористичко деловање. Међутим, стање безбедности неупоредиво је боље у односу на 2000. годину. На пример, са 460 терористичких напада у 2000. и 2001. години дошло се до три напада од 1.1.2009. до 31.3.2010. (Преглед терористичких напада албанских сепаратиста на подручју општине Медвеђа, Прешево и Бујановац у периоду од 10. јуна 1999. до 31. марта 2010. године, 2010).⁴ На наведеном подручју тренутно је пажња тежишно посвећена супротстављању организованом криминалу, којим се подстиче екстремизам и тероризам. Уједно, власти РС наставиле су са применом мера превенције које су анализирале у овом раду.

ЗАКЉУЧАК

Очигледан прелазак са доминантно репресивно-реактивне противтерористичке стратегије коју је РС применила у сузбијању албанског тероризма на Косову и Метохији током 1998. и 1999. године, на доминантно превентивно-проактивну стратегију примењену у сузбијању тероризма на подручју општина Прешево, Бујановац и Медвеђа у периоду од 21.11.2000. до 31.5.2001. године, показао се у пракси ефективним и ефикасним. Из упоредне анализе „старе, неус-

⁴ Тренд броја терористичких напада у КЗБ по општинама Медвеђа, Прешево и Бујановац илустрован је графиконима који се наводе у додатку рада.

пешне, Косметске“ и „Нове, успешне“ стратегије, односно „Нове неформалне, али фактички примењене стратегије“ РС примењене у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа, и „Глобалне стратегије против тероризма УН“, која је усвојена шест година касније, произилазе два основна закључка. Први, да нова стратегија превенције тероризма представља пример добре противтерористичке праксе, и други, да је нова стратегија РС у складу са Глобалном стратегијом УН против тероризма, коју је усвојила Генерална скупштина УН 8.9.2006. године, у форми резолуције и Плана акције у њеном анексу.

ДОДАТАК

Тренд броја терористичких напада албанских сепаратиста на подручју општине Медвеђа, Прешево и Бујановац у периоду од 10. 1.1999. до 31.3.2010. године (Преглед терористичких напада албанских сепаратиста на подручју општине Медвеђа, Прешево и Бујановац у периоду од 10. јануара 1999. до 31. марта 2010. године, 2010)

Графикон 1. Тренд броја напада албанских терориста на подручју општине Медвеђа у периоду од 10. 1.1999. до 31.3.2010. године

Graph 1. Trend number of attacks by Albanian terrorists in the municipality Medvedja from 10 June 1999. to 31 March 2010.)

Графикон 2: Тренд броја напада албанских терориста на подручју општине Прешево у периоду од 10. 1.1999. до 31.3.2010. године

Graph 2. Trend number of attacks by Albanian terrorists in the municipality Presevo from 10 June 1999. to 31 March 2010.

Графикон 3: Тренд броја напада албанских терориста на подручју општине Бујановац у периоду од 10. 1.1999. до 31.3.2010. године

(Trend number of attacks by Albanian terrorists in the municipality Bujanovac from 10 June 1999. to 31. March 2010.)

ЛИТЕРАТУРА

- Ангажовање Војске Србије и Црне Горе у саставу Здружених снага безбедности при реализацији Програма за решавање кризе на југу РС. Генералштаб Војске Србије и Црне Горе, (2003).
- Bässmann, J. (Ed.) (2004). *Crime Prevention in Germany: Selected examples of projects in the „Infopool Prevention” database*. Wiesbaden: Bundeskriminalamt, Research and Training Division.
- Борозан, Ђ. (1995). *Велика Албанија 1939–1945: поријекло, идеје, пракса*. Београд: Војноисторијски институт Војске Југославије.
- Вајт, Ц. Р. (2004). *Тероризам*. Београд: Александрија Пресс.
- Војно-технички споразум између Међународних безбедносних снага ("КФОР") и влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије, (1999).
- Вујаклија, М. (1975). *Речник страних речи и израза*. Београд: Просвета.
- Вуковић, С. (2010). *Превенција криминала*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
- Димевски, С. (1975). Призренска лига според извештаите на странските конзули, *Гласник института за национална историја*, XIX (3), 101–123.
- Димитријевић, В. (1982). *Тероризам*. Београд: Радничка штампа.
- Dosobo, J. (2005). Community Policing as the Primary Prevention Strategy for Homeland Security at the Local Law Enforcement Level. *Homeland Security Affairs* 1(1), 1–5.
- Извештај о предузетим активностима Координационог тела на формирању мултиетничког полицијског елемента за рад у полицијским станицама Бујановац, Прешево и Медвеђа, Координационо тело Савета министара Србије и Црне Горе и Владе Републике Србије за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2003)
- Извештај о раду за период од 16. децембра 2000. до 31. октобра 2003. године, Савет министара Србије и Црне Горе, Владе Републике Србије и Координационо тело за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2003).
- Извештај о раду Комисије за примену Војно-техничког споразума, Министарство одбране Србије и Црне Горе – Комисија за примену Војно-техничког споразума, (2003)
- Информација о стању безбедности на подручју општина Бујановац, Прешево и Медвеђа, са предлогом мера за решење кризе, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (6. фебруар 2001)
- Координационо тело Савезне Владе и Владе Републике Србије за општине Бујановац, Прешево и Медвеђу (задачи, организација, састав, средства и буџет), Координационо тело Савезне Владе и Владе Републике Србије за општине Бујановац, Прешево и Медвеђу, (2001)
- Lyons, W. (2002). Partnerships, information and public safety: Community policing in a time of terror. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management* 25(3), 533–538.
- Међународна заједница у решавању кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- Мијалковић, С. (2009). *Национална безбедност*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
- Oxford dictionary*. (1979). Oxford: Oxford University Press.

- План економског и социјалног развоја општина Бујановац, Прешево, Медвеђа и Врање, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- План интеграције Албанаца у политички, државни и друштвени систем Републике Србије, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- План медијске подршке мирном решавању кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- План успостављања безбедности и мира у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- Platforme per zgjidhien e ceshtjes kombetare shqiptare. Tirane: Akademia e Shkencave e RSH, (1998).
- Позив Албанцима на дијалог за решавање кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- Преглед терористичких напада албанских сепаратиста на подручју општине Медвеђа, Прешево и Бујановац у периоду од 10. јуна 1999. до 31. марта 2010. године, Управа криминалистичке полиције Министарства унутрашњих послова Републике Србије, (2010), Бр. 03/4–11 број 1035/10
- Предлог за укидање зона безбедности утврђених Војнотехничким споразумом, Координационо тело Владе Савезне Републике Југославије и Владе Републике Србије за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- Програм и план решавања кризе настале деловањем албанских екстремистичких група у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, Координационо тело Савезне и Републичке Владе за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, (2001)
- Резолуција Савета безбедности Уједињених нација 1244, ОУН, (1999)
- Синани, Х. (1986). *Косово – истине и заблуде*. Загреб: Центар за информације и публицитет.
- Стевановић, О. (2008). *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохију* (докторска дисертација). Београд: Факултет безбедности.
- Schmid, A. P., Jongman, A. J. & Stohl, M. (1988). *Political terrorism: a new guide to actors, authors, concepts, data bases, theories, and literature*. Amsterdam, New York: North-Holland Pub. Co.; New Brunswick: Transaction Books, distributors for the Western Hemisphere.
- Храбак, Б. (1978). Први извештаји дипломата великих сила о Призренској лиги. Београд: *Balkanica – Годишњак Балканолошког института САНУ*, IX, 235–289.
- Hoffman, B. & Claridge, D. (1998). Chronology of International Terrorism and noteworthy domestic incidents, 1996. *Terrorism and Political Violence*, 10(2), 136.
- Carson, G. W. (2007). Calamity or Catalyst – Futures for Community in Twenty-First-Century Crime Prevention. *British Journal of Criminology* 47(5), 711–727.
- Wilkinson, P. (2002). *Terorizam protiv demokratije*. Zagreb: Golden Marketing.

Obrad Stevanović, Saša Mijalković, Dane Subošić, Dragan Mladan, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd

SOCIAL CHANGES, THE BOLOGNA PROCESS AND THE “THIRD MISSION” OF SERBIAN UNIVERSITIES

Summary

Based on their own experiences in the disastrous experience of the problems of terrorism and its solution primarily by police, military and intelligence resource, the Republic of Serbian anti-terrorist strategy fundamentally changes the threshold of XXI century. Approach to terrorism as a threat to human, societal, economic, social, political and energy security. The primary sphere of combating terrorism was transferred from repression to prevention and in addressing this problem have been included by other government, non-state actors and international political, diplomatic, economic, social, scientific, educational and informational. They draw up the mechanisms of collective security, preventive diplomacy and mutual respect, tolerance and dialogue with members of all ethnic and other groups, especially minorities, who are equal partners in solving problems. The application of new strategies for prevention of terrorism can be effective in maintaining peace and stability in the municipalities of Bujanovac, Presevo and Medvedja, which has not been a massification of terrorism.

Once achieved peace and stability need not even be permanent. Therefore, it must continue to: construction and interkonfesional, interethnic trust and tolerance, to animate the national minorities to actively participate in local and state authorities and institutions; continued economic development of the region and improving the social security of citizens, improving human and minority rights and freedoms; gradual reduction of the presence of military and police forces in post-conflict environments; constant improvement of coordination of national capacity for prevention and emergency response; continuous improvement of relations and cooperation with international institutions and their representatives in crisis areas; continuous dialogue in order to identify active and potential problems and finding ways to resolve them by peaceful means, including all relevant social and international actors, etc. It would have to be subject to long-term strategic planning of government, authorized the formation of national coordinating body that would oversee the improvement of security situation in post-conflict regions.